

«Мугудай» сылгы заводтар сылгы туруга мөл-
дө былырыны күнүгү-
түтөн биллэр. «Тылаа
суооха мас хамсаабат».
Мөлтөх ата мөлтөх.
Сардас кыстык тохсун-
уу уонна олунуу ыйда-
рыгар мавна 30-ча сылгы
тухата суох нөнүүнүн ол-
ло.

— Олорбутун батара са-
тыбыт. Улаханник ыры-
ганнаабыттарын сабыл
фермаларыгар сыгылыр-
бытын да ыла охсубаттар.
Өсөө эрдэтээлэрбинти
ыланнар, туһананнар, көн-
нүүнүн охтуу ахсаана
итяччэ буолла, — диір за-
вод сылгыга мет-үлүнүтэ
С. Г. Токтогулов.

Семен Гаврильевич
сылгы туругар этэрэ, са-
бадалыра элбэх. Специа-
лист, ылаабылаа, аны-
лык суоун ахтар. Дыл
хайа сабаланыабыттан от-
торо адас сыарда үрдүт-
төн. Онон ити мөлтөхтөрү
«хайан» абатын диир от-
чуоттааһын тылга эрэ баа-
рыгар тахсар. Хайыбыт,
чөмөхтөөбүт дымала биір
өртө. Онун дьаһанникыт
да, хайа, оттоох-астаах
буоуохтааххын. Өсөө
атыттардааһар хатадала-
нар анылыгынан хаачы-
ыахтааххын эбөөт. Дьэ,
ол суох. Онон уһун тым-
нылар, хаар чараана, ха-
ыны суога сылгыны илин-
лээх-атахтаах оморботох,
утарылаһар, күөс-уох му-
нунуар ыабыттан таһаар-
быт. Ыран охтубут, онноо-
дор күөлөһийбэн диир
сыпыы турбата онтон.

Кыстык кытаанаһын,
анылык кырымчытын
билбэт, истибэтх улууска
суура буолуо. Анаан му-
ныах да элбэҕэ ыгылым-
на, бу сылгы заводтар
эмнэ. Олортон туох түмүк

онгоһулунна, төрөөһүн үлэ
сөргүтүлүннэ?

— Сүүрбүт, сүсүгүрбүт
инин, — диір сөһөргөһөч-
чүм, — ол барыта анылык
суоһуттан иһнэ турар.
Холобур, кыһыт үөннэрин
түһөрбүт, оттон си-
бирьскэй извани утары
эмтөөһүн былаан быһыы-
тынан ытар кыах суох,
бу дьаһалга хаалан иһэ-
бит. Хайынан эрэ мунгур-
данар, ырыт сылгыларга
кыайан ону оморбокхун.
Сылгыһыттар бөһөлөрө да
ордун уулаах биалариттан
туттуналлар. Күһүнү
эрэ өртүгэр кыратык үлэ-
лэспипит. Үөннэрин тү-

СЫЛГЫ КЫСТЫГА

КЫНАНАН ДА ТӨНӨНҮ КЫАЙЫАҢҢЫЙ, САТЫЫЛААН ДА ТӨНӨНҮ ӨТҮӨНҮҮЙ?!

Һэрин даһаны хааччаахха
баалларга онгоһуллубута.
Аны тигэһэ өртө тиги-
һиір. Айахтарын иһэ ха-
лыгырас буолбуту туох да
бөһөлөһө ыһайбат. Ман-
нына ынах да сүөһүнү
быһаабаккын.

Дьэ, итинник, киһи ха-
йа да өртүттэн тутуспат
эппитэ. Турунтара мөл-
тох буоллаһына эмтөөһүн
да кыаллыбат эбит. Били
«арбаҕастаах да абыраа-
бат...» диилэринин. Урут
совхозтар ветеринарнай
сылга эмн-тому бөһөлөрө
сакаастаан ылаалара, ба-
ры аптекалаахтар. Ол би-
лиһин суох. Кининэн вет-
участоктан бэриллэрэ
олохтоммут.

— Дьэ олорбут бизрэр
эмтэрэ-гомторо суох даһа-
ны буолан барда. Хаач-
чылым мөлтөөтө. Ны-
рэйгэ да укуол онгоһуллу-

бат. Бөһөлөһүгэр былыр-
гы үйэтээҕи, болдохторо
тахсыбыттар баалларын
туһана сатыыбыт. Көдүү-
кыра, — диір ветеринар.
— Онон баалдар ыһыр-
даһтарына эмнэ таах кө-
рөн эрэ баран төннөбүн.
Эмтээбэт аата ирдэбил
туруорарың да табыллы-
бат курдук.

— Ити — биір чакчы.
Иккиннин, сылгыга за-
вод, хоһутаан да буоллар,
сүөһүтэ угуллубут оттон
аһатарга дьаһал ыһыта
балаһынныһын арыл
аһай көннөрбүт. Эрдэ ман-
нык буолубуун сүөһү да
бөрт кырымчык анылык-
на турара тээтэһэттэ.
Кэлин от хаачыстыбата
мөлтөҕө, сыардата тахсы-
бата — атын биригиннэ.
Күһүн Алдан отун сыл-
гыга унуттара туох аан-
ныа буолуой. Аны биір

рулоннара 4-түү центне-
ринэн аабыллара хапсы-
бет. Бу кэлин от Ороссо-
луодаттан кэлэбиттэн
сылгы кэм өллөмүт. Аны
илин Мырылаттан тизэл-
лэр. Трактордарынан
ылаллар эбит. Алдантан
эбин бурдук абылыммыт-
тар. Кырдык, бу аны-
лык кэмчи сылгыгар хаа-
чыстыбатыттан тутулунта-
ныахтара дуо, булбуту
бизрэ, хаптара сатыыл-
лар.

«Мантан саас үөрдэри
үрдүттөн мистэтигэр
көрдөххө табыллар. Ор-
дук биэлэри анаан аһа-
тыахха наада», — диір
Семен Гаврильевич. Вил-
дэҕэ. Ветеринарынан иһ-
нэ 1967 сылтан үлэһиір
олыттаах. Сылгыга былы-
рынынгыттан идэтиһэр
эбит. Кинин ордун Ди-
ринизэҕи звенолара дык-

синнэрэр. «Хааннара ор-
то, үрдүк, элита кылаас-
таах сылгылар. Быһылы
уһун тымнылары тулуй-
батылар, кыһтарбата», —
диир биллэр. Ити эрэр
онук сулаһат. Ону
пенелар сылгыларын ах-
саана дьорууабытыгар,
кыһанар, санааны уурап
буоллаахха, сылгыһыттар
хайа баһарар тийинэн
көрөр-кстэр кыахтаах-
тын санатар. Маралайы
энэр 3 уонна Төһөй Ди-
рингар 2 звенолаахтар.
Олорго ортотунан 100-төн
эрэ тахсалы сылгылаах-
тар. Ноһорууска, кыр-
дык, сөбүгэр тахсар. Ко-
рүүнү-истини, аһатыны
тупсарыахха диір да
оруннаах эбит. Ол курдук,
сылгыһыттар үксүлэрэ кэ-
риэтэ эдэр дьон буолтар.
«Тус бэйэм илхэтэринэ,
идэтигээтэһтиринэ ан-
каастаммаппын, барсабын,

сүбэ-саргы буолабын.
Арай анылык, эмн-тому
суох буолан үксүгэр тугу
эмэ ирдирит, контурула-
һарык кыаллыбат», —
диір. Ити эрэ буолбатах.
Сылгы заводун сылгыга
ветеринара диэтэххэ, са-
тыы сылдыр, минер
биір минтэ суох, аны
ыскаллаах күннэ-чааска
ир суолун ирдээн булуох
илин олорор дьистигэр
телефон мөлүгүр. Онон
сатаннаһына, кыһынна-
һына эрэ ити этэр «ыгы-
рыларын» эппиттэрэр
курдук. Сылгы туруга
мөлтөбүн туһунан ус кы-
һыны быһа састубут. О-
тон «суһал көмөбүт» тө-
рөһинэ итинник. Сатыы
анардаах көмөттөн эрнэ-
ринг да улахаана суох,
ырааппат. Кыһанан да тө-
нөнү кыайыһыһый, сатыы-
лаан да төһөнү өтүөнүүй?!

Мугудайга сылгы туру-
га мөлтөҕө кырдык. Аны
мантан саас сылгы төрөөн
барыа, ол хайдах буо-
луой?

С. СМЕРНИКОВА.

КУУҢҮГЭР КУУС ЭБЭН, САНААТЫН КЫНАТТААН

Улуус общественно-Российской Федерации Су-
йааччыларын союһун чилиэнэ, Россия Журналис-
тарын союһун чилиэнэ С. А. Попов — Сэмэн Тумат
50 сааһын туолуутун дьонунан бэлиттээтэ.

Чурапчы сэмэниһэтин «Айыллаан» Куйтура
дыһиһигэр ытыллыбыт юбилер үөрүүлээх бизэри-
гар кини аһааччылары, улуус, иһилиһэтэр, төри-
лэлэр, хаһаайыстыбалар салаааччылары, биір идэ-
лэлэтэрэ доһотторо-табаарыстара элбэх киһи муһун-
на.

Семен Андреевич олоһун уонна быһаһаах айар
үлэтин туһунан литературовед, филологической нау-
ка кандидата, СГУ доцента Г. Г. Филиппов бары өр-
түтөн олус көрөхсөһиллэхтин ырытан сөһөргөтэ.
Кини Сэмэн Тумат уус-уран кинигэлэрин таһынан
араас өрттээх элбэх боччумнаах литературнай үлэ-
лэр автордара буоларын, бэчээккэ тахсат илик үлэтэ
эмнэ аһыаһа суоһун, иһики торумнамыт былаан-
нара үксүн, айымнылары оһолор оһуолаһа үөрэнэр
хрестоматияларыгар киннэр эрэллэрин астынан бэ-
лэттээтэ, айар уратыларын, соһуну иһилэринлэрин
арыда, улахан нэһиллээх суруйааччынан сыана-
лаата.

Юбилер ээрдэлээһинтэ тылы бастаһынан ы-
быт Саха сирин Суруйааччыларын союһун бырабы-
лыһыһатын председатели поэт С. Н. Тарасов бөһө-
тин истин-иһирэх этиһтин маннан тылларынан тү-
мүктээтэ:

— Күндү Семен Андреевич! Эи олоһун бүтүгү
орго омурбаһыгар диири хонноһун аһыллан, хон-
нохтоохтук дайбаан, бөһөҕ да аһынар, бар-дьон да
биһирини тына тириэ-хорута үлэлээн кэллэг. Эи
үгүстөрүгэ холобур буолар курдук дьулуурдаахтык
үлэлэттиг. Кэлэр да өртүгэр сылайбат сындааһын-
наһан, элэйбэт иһиһирдээн сэмнэбэт санаалана
саха омугун уус-уран литературатын байытыһа бар-
барда сырыт!

Республика «Бичик» национальной кинигэ кыһа-

(СУРУЙААЧЧЫ С. А. ПОПОВ — СЭМЭН ТУМАТ
50 СААҢЫН ТУОЛУУТУН БЭЛИЭТЭЭҢИТЭН)

тын үлэһиттэрин ээрдэлэрин кыһа редактора суру-
йааччы В. А. Тарабукин ылбаһай-хөмөһөй хоһоону-
нан тигэртэ:

...Биллэр суолун хаалларан иһин
Бизэ уон сааскын көрсөбүн.
Биһирэнэр айымныыг
Биһиртэн биһэр төрөөтүн!

Сылгы ээрдэлэри «Чолбон» сурунаал отделын
сэбиэдиссэй поэт Н. Е. Винокуров — Урсун, Саха
сиринээҕи телерадиокомпания редактора В. У. Мак-
симова, Чурапчы сэмэниһэтин дьаһалтатын баһы-
лыга А. Р. Саргыдаев, тыа хаһаайыстыбатын управ-
ленистын начальнига В. П. Чичигинаров, суруйаач-
чы, СР Үлэһэ Государственной биримийетин лау-
реата В. Н. Егоров — Тумарча уо. д. а. этилэр. Пе-
дагогической үлэ ветерана Т. С. Кононова Семен
Андреевич төрөппүттэрин туһунан ахтыта мусту-
бут дьон улахан сэгээринлэрин тарта.

Юбилерга дьонун-сэргэтин итин ээрдэлэрин улуус
дьаһалтатын баһылыга Н. С. Сивцев тигэртэ.

— Биһиги, биір дойдулаахтара, Семен Андреевич-
ка үгүө түмүтүрдээх үлэни, дьонугар-норуоттар,
кэлинни да көлүөнэлэртэ үрдүктүк сыаналанар,
ытыктанар үчүгэй айымнылары өсөө да айан иһэ-
рингэр баһаран туран, талаана өсөө сайдан тахсы-
тын өйүөһүтүн наада дик саныбын, — дьэтэ кини.
— Суруйар айымнылары өсөө бодоттоон, өсөө ула-
хан суолталаһан иһэрингэр, өсөө үрдүн кэрдискэ
тахсар, үрдүктүн ааттанар суруйааччы буоларыгар
эрөнэбит.

Харда тылыгар С. А. Попов — Сэмэн Тумат, быс-
тахтын ыллаахха, маннан дьэтэ:

— Олоһун бүтүгү бэлнэ күнүгэр тугу өйдүүбү-
күй-саныыһыһый? Мин иккис айыг — уһун хотугу уон-

на дойду үөһүн эйгэлэригэр төрөбүтүм-үөскэби-
тим. Бу этэр эйгэлэриг өйдөрүн-санааларын уонна
историктарын наарыһыһаһарын оруолун толоро
үлэһи-хамсы сылдыһабын. Ону өсөө төгүл бигэртэ-
тэри, бу күнүгэрэ Булун улууһун дьонунуун-сэргэ-
тинин көрсөн кэллэм. Хотугу сахалардын көрүс-
түн, салгы тугу суруйар хайысхабын быһаары-
ным.

Саха кинтэ оччону айыам, баччаны суруйуом
дирийн быһа этэччигэ суох. Оттон үлэһиһи-айа-
рым дьэ сабаланыах курдук буолан эрэр быһыы-
лаах. Сигиһиллээх буолуом төрдүн өһөрөр биір
идэлээхтэри, чугас доһотторум, биір дойдулаах-
тым, эһиги дьоллоох-соруһаах буолун, соһоһон су-
руйааччы кинигит эрэллээхтик үлэһи-хамсыам
турдаҕа.

Күндү биір дойдулаахтарым! Бүтүгү чинтээ-
һинигитин иһикигэ нэс баайы, үтүөнү санааһын
курдук ылыһабын, сүһүөхтээх бэйэм сүтүрүһүбүн,
хоолдунтаах бэйэм хонкуһун туран махтанабын!
Бөһө үөрөһүнээгэр доһор үөрэрэ ордук дииллэр.

Бизэргэ улуустааһы кини библиотека суруйаач-
чы айар үлэтин баай быһыһаһатын төрийдэ, типо-
графияһа оһоргорон киннэхэ аһаһыт сувенирнай
блокноту тарбатта. Бу дьоро киннэһи салаһан ылы-
ныт Российской Федерации культуратын үтүөлээх
үлэһитэ М. А. Герасимова юбилер адырыһыгар
ыраахтан-чугастан, ученайдартан, суруйааччылартан,
журналистартан, бастаһы учууталыттан, доһотторут-
тан кэлбит элбэх телеграммалары билиһиннэрдэ.
Семен Андреевич айыт хоһоһонноро дуораһыһа-
лар, ырыалара дьэһэрһийдилэр, олорго кыратыттан
улаханнаһар тийэ аһааччылар нөхтөөхтүн кыһы-
нылар, Быһата, барыбыт бырааһыһыһыһыт, бары-
быт үөрүүтэ-көтүүтэ буолла.

Суруйааччы киннэхэ бу бизэрэ күһүгэр күөс
эппитэ, санаатын кыһаттааһыта эрбэл.

С. ДАНИЛОВ.



Чурапчы
эдэр сааһа

Ыччакка аналлаах таһаары

СУОТ-АХСААН ХАРАБЫНАН

ЭДЭР КИҢИ, ЭДЭР ҮЯЛ...

Республикабыгтар билигиги туругунаа 16-тыг-тан 29-хугар дээр саастаах 223,9 тың, киһи баар. Ой эбэтэр хас нуорат уонна ыма сириг хас төрдүс өлөхтөөбү эдэр киһи. Бу кэрдикк чомпог халсар саастаах 1000 дьахтарга 1074 эр киһи тиһсэр. Эдэр ыаллартан (кэргэнниилэртэн биридхэтэрэ 30-гар дээр саастаах буоллаларына киһсэр) 80 бырыһыаннара ободоохтор. Киһилэр баһылар алтардара бири ободоохтор, үстэн биридэрэ киһи, 6 бырыһыаннара үс уонна онтон элбэх ободоохтор. Саха Республикатын Статистикада госкомитета ыһылыг ыйытыгын түмүгүнэн респондсинар 52,4 бырыһыаннара киһи, 29,8 бырыһыаннара бири уонна 3,5 бырыһыаннара эр түөрт уонна онтон элбэх ободоһору өрдөрөллөрүн өттиһэр.

Эдэр мал нийгэр турар улахан проблеманал, урунхутун курдук, олоор дьээнэ-уотунан ситэ хааччылла илгэ буолар. Кэлиннги Бүтүн Союзтаагы биэрэниэ түмүгө көрдөрөрүнэн, эдэр маллар 77,6 бырыһыаннара туспа квартиранан уонна биһирдигээн кэтэх дьээнэ хааччыллаллаахтар ээ. Ол да кэлиннгиэн балалыамыһа түһсүбүтэ. Төттөрүтүн, олоор дьээнэ-уоту тутуу адыһаата. Билигин рынок усулуобуйатыгар 15—40 мөл. солкуобай үлүтэх эрэ кийи квартира булуос сөп. Ол биһир өртүнэн үлүтэ: уонунан сылларга уочараттаан эрэйдэмэккэн. Атын өртүнэн итинник далэгий үлүтэхтөр эдэрдэр ортолоругар билигин да адыһахтар (сүгүннээн, предпринимателлэр, бизнесменнэр эрэ).

Хамнас төлөбүрө кырата уонна ону таһынан кэмингэр көлбөтө эдэр дьону үлөлөриттөн астыммат буолууларыгар тиэрдэр. Сулууспалаахтар, ордуу элчичтэр уонна учууталлар, бэйэлэрин идэлэриттэн тэйинилэрэ тахсар кутталлаах. Ити барыта хамнас кыратыттан. Үөрэнэччилэр оскуолаҕа сыһыаннарынэнн сэрэхэдийинни үөскэтэр. Ол курдук, ыйытыллыбыттар 28 бырыһыаннара оскуолаҕа үөрэнэллэрин биризмэни халтайга атаарымын аараллар. Респонденттар түөрттөн үстөрө оскуолаҕа ылар билиилэриттэн астыммат эбиттэр. Идэҕэ туһаайыы үлэтэ өмнө мөлхөхтүк ытыллар. Ол түмүгэр үрдүк кылаастар үөрэнэччилэрин 82 бырыһыаннара (бу көрдөрүү РФ үрдүнөн 60—65) специалист уонна 4 бырыһыаннара (РФ үрдүнөн 25—30) эрэ рабочай буолуохтарын багараллара билиннэ. Ити дьон тыа сириттэн куоракка көһүлүрүгэр, ол онугар хара үлэһиттэр үлэһиттэр дьаһан киллэрингэ тиэрдэн сөп.

• Үеhэ мыйллыгын хобдох көстүүлэр эдэр мал олобор-дьяаһар куһабан өртүнэн дьайаллара биллэр. Арахсыы бүтүүн ахсаанын чөлпөрө мал булуу мангайгы 4 сылыгар тиксэрин статистика көрдөрүүтө да туоһулуур. Эдэр дьон мал буола сатаа-быттара ити мыйллыбыттартан эмиз төрүүттээх. Кэниин икки сылга көргэниин буолуу ахсаана нэһилиэниэ 1000 киһитигэр тиксэринэн 10,5-тэн 8,4-кэ дьэри таһнары түстө. Маньаха 16—29 саастаах эр дьон улахан алгирдара (1000 киһиттан 526-лара) хаһан да көргөннэнэ илик. Бу ордук тыа сиригэр ыраах нэһилиэктэргэ олоһор төрүт олохтоох омукка сыһыаннаах.

Мэллн 20—24 саастаах эр дьон уонна 25—29 саастаах дьахталлар алууларэ биир мэллнм урлуур чинчилээнэ. Ону тэҥэ кинилэр бэйэлэ тийиннилэрэ албиhr. Бу көрдөрүү өрдүк тьа сиригэр олорор 20—24 саастаах дьон ортолоругар нэмикки уон сылла улаатта. Ити торуута албах эрэрий, баастаан түрөн олох таһыма намыһарыттан тутулуктаах. Быһа барылаан, 1967 сыллаахха төрөөбүт эр дьон 63,2, оттон дьахталлар 73,2 сыл олоруохтара.

Бичаг буруйу огоруута сыллата албир. Буруйу огоруу 58 бырыһыана 30-тугар диэри саастаах эдэр дьонго тиьсэр, ол иһиттэн агарын нэригин 14 — 17 саастаах уолаттар оһороллор. Маннык аһыма-га-хараба, угэс курдук, ПТУ-лар уонна үрдүкү кылаастар үөрэнээччилэрэ, намыһах хамнаастаах рабочайдар киирэллэр. Одох таһыма түһүүтэ бичаг ор-тогугар иһприитэһин уонна наркотикка үрдэһин-нигэр тиьрдэр. Кэлинки 2 сылга наркотиккал ситиһи-нээх буруйу огоруу аһыма үс тогул улаатта. Саха Республикка саастарын ситэ киик оһолор буруйу

Бу ий саныгар Дьонуускай куоракка буолбут Саха Республикатын ыччатын I конгрессыгар Чурапчы улууһуган 7 делегат баран кэллэбит. Дьигинэн, манньк улахан муньаары төрүөт туһунан санааны билиһи, киһи улуустар ыччаттара, бөһсө

огнуууларыг орто вердөрүүдээх. Ол эвэри оюн уоскуйар сатамнат: 1992 сыллахха өсөөдөрүн сити илик 1539 оёо сокуону кэснэтэ. Ити 1985 сылга тэтиээтэххэ 77,8 бырыһыанынан улаатта. Хас уон нүсүк буруйу огнуору киинилэртэн тахсар. Ыччат иккылэи быһыгыһыыта, майгыта-сигилиһэ алдынан ивэри киини дьыксинээрэр.

Эдэр нийн сэтгэвчлэлтэй гэрлийн ухаан султайлаах, Чинчийн нэрдөрүүлэн, бичээт саастаах дьон гүйрт гымыгтан үстэрэ илэнгэ кэмнэрин днэлэригэр, сүрүүлэнгэ телензор көрөн эбэтэр ээдэн, атаараллар эбит. Иккнэкэ аймахтары уонна добооттору кытта бннрээ сэтгэвчлэнн турар. Онтон кнннэгэр, кннцерка, кулуупка, театрга сылданы кннсер Ол эрээри саванын көрөн уратылааны баар. Студеннар үксүн бнблнотекаларга, кннцертарга сылдаар эбэтэр буоллахтарына, үрдүнү кылаастар үөрөннэгчлэрэ кнннэни уонна дискотеканы кэрннэллэрнн ордероллор. Онтон кнннотетрдар бүтүнлүгү репертуарда кунуаран өртүнн днйаллара бнлэн турар.

Бычат уксэ тагараны итэбэйбэт, Аны политикада сыһыана хайдаары? Эдэрдэр (сүрүннээн куорат ытчага) ортолоругар РФ Президентэ В. Ельцин рейтинг республика орто көрдөрүүтүттэн үрдүк, ол оһуоттар М. Николаев рейтингэ намыһах. Тыа сириг ытчаттар бу көстүү төттөрү буолан тахсар. Ытчат политической көлө суоҕа нэһиниги быыбартан (тыа сиригэр куораттаагар кыттым таһыма үрдүк) көстөр: 25-тиригэр диири саастаах респонденттар 57,5 бырыһыаннара эрэ кыттар санаалаахтарын биллэрбиттэрэ. Ол гынан баран эдэрдэр (бу ордук студениарга сыһыаннаах) политической партияларга аҕа саастаах дьоннооҕор итэбэйэллэр эбит. Республикабыт иһигэр регистрациалламмыт партиялартан куорат ытчаттар Экономическай көнүл буолуу партията, тыа сиригэр «Саха омук» түмөсүү улахан сабыдыаллаахтар.

Ыйыгытка хоруйдабыт ычат чыпаларын кэринэ олорор усулуобуйатын быстар мөлтөбүнэн алар. Олох кэикэ хобдох көстүүлэрин таһынан үлэтэ суох хаалыы ордук идэтэ суох кыргыстарга, дыкталларга (үлэтэ суохтар алгардарын ыаллар) суоһаата. Кыра өвөлөөх ыйалар медицинскэй хааччылыылары ситэтэ суобун ыйаллар. Итиннэ ыһ-гомм тийибэтэ эмиз охсор. Предпринимателлөр иһинин олохторугар эрэнэр эбит буоллахтарына, куорат рабочайдара, ПТУ-лар үөрэнээччилэрэ, сорох сулууспалахтар (эмчиттэр, учууталлар) санаалара итиннэ утары. Респонденттар хааччыыы ыйгэтин (эргизн, культура тэрилтэлэрэ) хаарыйбакка эрэ бастатан туран, сана уоксэбит социальнай-экономическэй проблемалары (сыана үрдээһинэ, үлэтэ суох буолуу) ыйаллар.

Эдэрдэр экономика унлаатын уларыга тутууга сыһыаннара аға кэлүөктөтөн улахан уратыга суох. Студеннаар уонна предпринимателлар эрэ итинтэн туоруулар, кинилэр ортолоругар сир атымыланыарын өйөөччүлөр элбэхтэр. Эдэр дьон реформада эрэллэрин сүтэрбэттэрэ көстөр; сир чааһынайга бариллиитин өйөөбүттэр бүтүүн ахсааннара сыл иһигэр 7 бырыһыан түспүт буоллабына, эдэрдэр халбаһнаабатылар. Эдэрдэр истэрингэр аҕамсыһыт дьонноодор тимир суол тутуутун өйөөччүлэр элбэхтэрэ (киинигэр улууустарга 3 төгүл) биллэнэ. Кинилэр ону таһынан олохтоох омукары промышленниосна уонна транспорта сыһыанарга туруорсаллар.

Саха Республикатын Статистикага госкомитета.

Сэмюэлка: Нөгүл тустууга спорт маастара, Саха сирин биир куустоох бөдөһө Кирилл Захаров үөрөмүт спортивной интернат-оскулатыгар старший тренеринэн, ону таһынан улутуе тустууга сүүрүнүүр тренеринэн үлэлиир. Кинини кытта биһирэ маастардар Е. Д. Аржаков, И. М. Сасылатин эдэр тустуунтары нитиңа сыралалан үлэлииллэр. Үлээрин түмүгө көстөн эрэр. Ол курдук, кинилэр нитилээччилэр: Стасик Захаров, Дима Петров, Гоша Платонов, Сень Шабаров, Данил Неустроев бу күүнэргэ Россия көбүрүгөр кытта бардылар. Оттон Машиа Алевон Алдсаа чемпионатыгар кеттө.

© ДЕЛЕГАТ САНААТА

ЫЧЧАТ КОНГРЕСЫН ТУХУНАН

түмсүүбүтүгөр Намга көтөбөн турабыт. Правитель-ство ыччакка кыламыа буолла диир. Бу нунна илэн эгэр ыччаттары конференцияларын тэрийэри быһаарыамыны тын министерствобут үн харчы суогунаан кучур диван ыттарбатада. Онно түмсүүбүтүт буоллар саха ыччаттара чопчу этиилэр-дээх тийиэх этибит. Үө-лөттөн секционулар поли-тина буолара конгресс-тымыттан билинээ...

Ылчат, туризм, физический культура уонна спорт дьыалаларыгар министр В. П. Ноговицын муниципалы бейиэ салайан ыытта. Тыл этнэччи «сахара баарары» гынаа дьитэринэ ойобостон комментаридайды олорор. Били иллэрэ сыл бусабут саха омук конгрессыгар маарынныыр эрэри, микрофону эрэ басыаттар. Мин этнэхпин бакарбытым да, тыл бизрбэттиэр. Эрдэ секцияларынан көсрөттигэ санаабын биллэрэммин, нуолайым быһылыынаа быһылыах, Конгреска 175 делегат кыттыбытыттан үксэ саха, нуучча бөрт арыах. Ол үрдүнэн бастакы күн Президентмит М. Николаевтан саралаан үтүктүспүт курдук бары нууччалык эттилер. Иккис күнүгэр ээр сахалар сахалык саңардылар.

Муньбахха ням туох
ныһалдалаарын кэпсэтэ.
Конгресс программатыгар
сүрүн миэстэни ыһыах-
таах ыччат концепциятын
(көрүгүн) дьүүллэһин очу-
туу ыһытыллыбата эрэри,
ыһытылына дьин буолла.
Ыччат министерствотын
өдөрдөр обществоннай
туһамуһуларын кытта сүрүн-
нүүр сүбэ тэрилиннэ. Мян
санаабар, урунку комсо-
мол курдук ыччатты би-
лэтин биһирэ түмэ тардар
кыаллымы суоҕа, табыаллы.

бат даганы. Ол онугар эдэр дэону интэриэстэринэн көрөн түмэр ордуу буолуо. Холобур, коммерциянан дьарыттаначчылары. Ким харчылаах политиканы онорор үйэтэ кэллэ. Бу конгресс төрөтүннүгэр 150 мөд. солкуобай үн өрөскуоттанна. Ол иннүгэр хас биһрдий делеганка 150 тыһ. солкуобайга турар лаапканы биэрдилэр. Ол төһө кедьүүстээбэй? Ити кэрнэтэ ол үбүчүчүт туһатыгар эргинргэ таһаарбыттара буоллар төһө эмэ барыыстаах буолуох өтө.

Билигийн хэлэр нэскил-
лэрбишин ямта үзэ ба-
рыахтаах. Сангалын ыраас
өйдөөх-санаалаах дэон
оскуола оёолоруттан та-
бьстахтарына тахсыахта-
ра. Бу муныахха Намтан
смыдвар XI кылаас үөрө-
нзөочигтэ Эдик Гаерильев
сайдыллаах ыччат буола-
рын көрдөрдө. Киян урун-
ку Союз, Россия пионер-
ская лаабырдарыгар сыл-
дан киин телевиденияелэр-
гэ да суох ооннуулары
тобулан тэрийэр эбит.
Дойдутугар оскуола оёо-
лорутар аналлаах теле-
шоу программаны ыттар,
кыниэхэ бабарар көмөлө-
бөргө бэлэм. Билиги үө-
рэхпит үлэһинтэрэ кыини
ыгыран адалан оёолорбу-
ттар көрдөөллөрө, сү-
бэлэтэллөрө буоллар ту-
һалыа эгэ.

Ити ылыныллыбыт на-
рукка оловуран ытчат са-
на сокуона тахсыахтаах.
Сокуон барылын эрдэ-
дөөн дуулуугар таһаа-
рыахха наада, дьин саха-
лыы тылыннан-өбүнэн су-
руллан, сахалыы өбүнэн-
санаанан салайтаран олох-
ко кинирээн туһугар.

Егор ПОТАПОВ,
улуус ички сайды-
тын уонна сага техно-
логиятын фондун ди-
ректора.



УЛУУС ДЬААЛТАТЫГАР

УЛУУС КИНИНГЭР УОННА
НЭЙЛИЭННЭЭЛЭЭХ ПУУННАРГА ЫТТАРЫ,
КУОСКАЛАРЫ ТУТУУНУ БЭРЭЭДЭХТЭЭНИ
ТУУНУН

Республикада, улууска эпидемиологический турун мөлтөөбүтүк, Верхонискайга, Алданга, Нерюнгрига киригирини вируһа тарҕаммыт, мөһөк сымдыар ыттар, куоскалар дыну, ол иһигэр оҕолору, ытырыларын 15 түбөтөлөрүнүн сибээстээн:

1. Кулун тутар 21 күнүттэн муус устар 21 күнүгэр диэри ыттары, куоскалары тутууну бэрэздэйтээһин мөһөкчүлүгү биллэрэргэ.

2. Мөһөкчүлүгү салайар, информациялары хомуйар уонна ырытар, маанилээк састааптаах комиссияны тэрийэргэ:

— Саргыдаев А. Р. — Чурапчы сэлэниини дьаалтатын баһылыга, председатели;

— Попов М. М. — ветстанция начальнига, чилиэн;

— Грачев В. И. — санэпиддээр киинин кылаабынай враһа, чилиэн;

— Моисеев В. М. — экология комитетин председатели, чилиэн;

— Арасаков В. В. — ис дьаала отделын начальнига, чилиэн;

— Артемьев И. С. — дьаа-уот, коммунальнай хаһааһытаа холбоһугун директора, чилиэн;

— Никифоров В. М. — «Сага олох» хаһаат үлэһитэ, чилиэн.

3. Нейилиннээр дьаалталарын, участваттар салаааччыларыгар:

— мөһөкчүлүгү ветеринарий, коммунальнай сулуускалары, доруобуһа харыстабылын үлэһиттерин тарҕун турун туһааннаах комиссиялары тэрийэллэригэр;

— бөдүгү сымдыар ыттары, куоскалары хомуйар биригээдэлэри тэрийэллэригэр;

— вет-сулуусканы кытта холбоһон ыттар ыттары, куоскаларын тутууларын уонна учуоһа ылы-

ны бэрэздэйтэллэригэр;

Нөдүгү ахсын улуустаагы комиссияга мөһөкчүлүгү хааммытын, мөһөкчүлүгү ыттары, куоскалары суох оҕорууга ыттар дьаалталары биллэрэн иһэллэригэр.

Ветстанция:

— ыттар ыттары, куоскаларын бука барыларын киригирини, чумачы утары вакцинациянан хабырыгар;

— мөһөкчүлүгү ыттары, куоскалары бары ныманан суох оҕорууга кыттыны ыларыгар;

— Чурапчы сэлэниини дьаалтатын холбоһон ыттар ыттары, куоскаларын сэл ахсын хаттан регистрациалааһыны ытырыгар.

5. Коммунальнай сулууска:

— мөһөкчүлүгү ыттары хомуйууга суох, оҕорууга биригээдэлэри тэрийэллэригэр, тириилэрин туһаага таһаарыга үлэни ытырыгар.

6. Ыттары, куоскалары бас билээччилэргэ:

— олохтоох дьаалтаа уонна вет-сулууска ыттары, куоскаларын регистрациалааһыгар;

— ыттарын киригирини, чумачы утары вакцинациалааһыгар;

— мөһөкчүлүгү бара турар кэмгэр ыттарын баһылыга эбэтэр ыттарга туталларыгар.

7. Ис дьаала отделыгар:

— дьаа оҕолор секторыгар бэрэздэни олохтоохунга, территорияларынан чоҕу сыйааран турун, участкай инспектордарын тардарыгар.

8. Предприимстволар, тэрилтэлэр салаааччылары бу бопсурооска бөһүлэри территорияларыгар бэрэздэни олохтууларыгар.

9. Экология комитетин председателигэр санэпиддээр киинин кылаабынай враһыгар:

— бу дьаала толорбот дьонго толору кэмэниини ыстаралтыыр санкциялары тутталларыгар.

10. «Сага олох» хаһаат редакциятыгар, «Маярыкчаан» телерадиостудияга:

— мөһөкчүлүгү хааммытын нейилиннээр интэниэрэн иһэллэригэр.

Улуус дьаалтатын баһылыга И. СИВЦЕВ.

СЭРЭНИН: ГРИПП

Грипп ыарыс сымлала күөдүгүөн тахса турар. Бөһүлүгү А уонна В көрүгүлөрү тарҕаһа. Бөһүлүгү улууспутугар эмнэ тумууга уонна гриппе хаптаран ыалдьыы элбээтэ. Грипп вируһа организм көмүскөнөр кыаһын өһүлөр интэниэр салгыы күүһүрөн сөбүгүлэһитингэ, мөһөкчүлүгү, сүрэх, тымыр, үлэтэ мөһөкчүлүгүгэр тэрдэн олоххо кутталланар.

Ыалдьан эрэр киһи мөһөкчүлүгү эмчигэр дьаалтатыгар ытыран көрдөрүөхтээх. Гриппинэн ыалдьыбыт киһи хаһаан да сытыахтаах, ууну, үүтү элбэхтик иһиэхтээх. Куруппа өртүлүбүт уутун иһэр олус туһаалаах. Сэлэниини, дьаһимини, эмнэ туорахтарын илдьиритэн ыстананна кутан баран үрдүгэр өртүлүбүт иһи ууну кутан сөбүгүлэһитингэ, Итэниэр сымлаастыы мөһөкчүлүгү күнүгэ үстэ иһиллэр.

Грипп ыарыһага ремантанин, антигриппин дьаалтатын туһанылаллар. Аскорбиновой кислотаны (С

витамины) күнүгэ 3-4 төгүл 2-3 устууканан иһэр бу ыарыһыттан сэрэниэр да, энтэниэр да көдүгүлэһтээх буолар. Итэниэр сөбүгүлэһтээх үүнэһитини умнар сатаммат. Бөһүлүгү, дьаа эмнэ, дьаа сибээһингэ, шалфей, моонньоон сөбүгүлэһтээх дьаагы хаптарар күүстээхтэр. Температураны түһэрэргэ уонна сөһүлү аһарарга бөһүлүгү отун, хатын үнүгүн, моонньоон сөбүгүлэһтээх, ромашка сибээһини туһаналлар.

Коланхоэ, чеснок уонна луун сүмэһиннэре эмнэ гриппи вируһун утары охсуһар күүстээх эмнэ быһымытын интэниэр тутулаллар. Чеснок 3-4 өлүүскэтин, луун чиппэрин кырбаан баран ыстанан аһарып иһиэхтээх сымлаастыы мөһөкчүлүгү үрдүгэр кутан 2 чаас устата туруоруллар. Итэниэр кутан иһэр өртүгүн күнүгэ 3-4 төгүл сөһүлэһтээх. Оттон тумууга коланхоэны сөбүгүлэһтээх, алко сүмэһиннэре тутулаллар.

В. Кузьмина, врач.

МАХТАНАБЫТ

Диринг бөһүлүгүгүн олохтоох, интэниэр обществоларын нейилиннээр тэрилтэтин сэлэниини председателигэр Аниһа Афиносовка ИВАНОВАГА дьаалтатын сөбүгүлэһтээх үтүө, эйбээс сыйааны, кыһам-

нынн интэниэр махта-баһылыгы тылларын элбэит. Тус бөһүлүгү, дьаа нэргэнигэр кытааһа доруобуһа, өрүү үөрүүнү-мөһүгүнү баарыт.

Ульяна Кузьмина, Екатерина Хоюганова.

Редактор М. Н. СИДОРОВА.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапчы, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-332, отделы — 21-265, общий — 21-505.

КҮРЭХТЭНИНГЭ ЫҢЫРАБЫТ!

Дирингэни агрошкола уонна Холтобо нейилиннээр дьаалтата КУЛУН ТУТАР 26 КҮНҮГЭР Саха Республикатын үтүөлээх тренерэ Иван Егорович ЗАХАРОВ 65 СААҤЫН ТУОЛУУТУГАР СҮҮРҮҮ. ГЭ үс бөһүлүгүн күрэхтэнигэ тэрийэн ытталлар.

I бөлөх — VIII — IX кылаастарга: кыргыттарга — 100 м, 300 м; уолаттарга — 100 м, 600 м.

II бөлөх — X — XI кылаастарга: кыргыттарга — 100 м, 600 м; уолаттарга — 100 м, 1000 м.

III бөлөх — улахан дьонго: дьахталларга — 100 м, эр дьонго — 100 м, 1500 м.

Оскуола оҕолоругар кыһааһаахтар икки дистанция түмүгүн таһаарыллаллар.

Күрэхтэнигэ кэли — кулун тутар 26 күнэ. Сабаһаһыта — күнүс 2 чаастан.

Тэрийэр комиссия.

АТЫЛЫБЫТ

«Эрэл» табаарыстыба атылыгыт:

— Сага УАЗ легковой автомобиллэри. Сымата — 16,5 мөл. солк.;

— «Тойота-Нария» автомашинаны — 6 мөл. солк.;

— сага ГАЗ-3307 автомашинаны — 8,5 мөл. солк.;

— сага ГАЗ-31029 («Волга») автомашинаны.

САНААПКАЛАРЫ ХОМУПАР:

— «Минский» мотоциклларга — 700 тыһ. солк.;

— УАЗ автомашиналарга.

Тел. 21-668.

«Сага олох» ХЭТ 8 предметтээх «Полина» спальной гарнитурдары атылыгыт. Сымата: утары харчынан — 1 мөл. 200 тыһ. солк., көһөрүүн — 1 мөл. 500 тыһ. солк.

Адырыһыт: Чурапчы сэл., кини рынок.

Телефонарыт: үлэ кэмгэр — 21-682, кийитин — 21-189, 21-389.

СҮТҮКТЭНИМ

Ырааһы Николай Семенович адыгар бариллибэ АВСЕ категориялаах, АГЕ сериялаах, 354136 №-дөөх водительскай дастабырманын, паспоры, техпаспорт кыа булбут маһыла маһык адырыһыт тиксөрүгүнүгэр көрдөһүт. Чурапчы сэл., ат-үүт комбината.

Учредители (соучредители) газеты — Редакция, Администрация улуса, Национальная издательско-полиграфическая компания «Сахаполиграфиздат».

Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам. Индекс газеты: 54907. Объем — 1 усл. печ. лист. на 4-х страницах. Тираж — 3814.

ЭБЭРДЭЛЭР

Алабардаагы дьааһыла-сад сэлэниини Елена Николаевна ПРОТОДЬЯКОНОВАНЫ Российскай Федерациян нуруотун үөрөһүгүн туйгуун аатын ылыһааһын үлэһит коллективны бары үлэһиттэрэ үөрөн-көтөн турун интэниэр-истини эбэрдэллэбит. Баарабыт эйбээс чэһин-чөбүн доруобуһа, үлэһит өссө үрдүк ситиһиннэри, дьаа-сөһүгүн.

Алабардаагы дьааһыла-сад коллектива.

х х х

Ытыһыт, күндүтүк саныр балтыбын, эдэһитин Мария Семеновна ЛИСТИКОВАНЫ Российскай Федерациян нуруотун үөрөһүгүн туйгуна буолуһуун интэниэр-истини эбэрдэллэбит. Баарабыт чэһин-чөбүн доруобуһа, үлэһит өссө үрдүк ситиһиннэри, дьаа-сөһүгүн, туйгу доруобуһа.

Эдэһитин Смена, балтыт, күтүөттэриг, сэлэһит.

х х х

Коллегиатын, таһаарыһытын Мария Семеновна ЛИСТИКОВАНЫ өр сымлаах сыраллаах үлэһит үрдүтүк сымаланан Российскай Федерациян нуруотун үөрөһүгүн туйгуна аатын ылыһааһын интэниэр-истини эбэрдэллэбит. Баарабыт үлэһит өссө үрдүк ситиһиннэри, дьаа-сөһүгүн, туйгу доруобуһа.

Татьяна, Поликарп Бараксановтар.

х х х

Улуустаагы электрическай ситим коллектива, профкома үлэһит сымлаах транзитинэн үлэһит Дмитрий Васильевич ПЛАТОНОВЫ 60 сааһын туолбут үөрүүлээх күнүн интэниэр эбэрдэллэбит. Киниэхэ чэһин доруобуһа, үлэһит дьаа-сөһүгүн баараллар.

Таһаарыһыт, кэргэни, аһа, бырааттыт, убайыт

ПУДОВ Василий Васильевич

сөһүмүрдүк өлбүтүн, диринг күнүгүн турун, аймахтарыгар, таһаарыһтарыгар интэниэрэбит.

Ийэтэ, кэргэни, уола, убайдара, бырааттара, кийинтэриг, сэлэһит.

ПУДОВ Василий Васильевич өлбүтүн диринг күнүгүннэриг тиздэллэр:

— Ийэтэ, кэргэнигэр, оҕотугар улпотреб-сокс бырабыһаһыта, профкома.

— Эмнэ кийитэргэ үөрөһүт учуутала Сидова Марфа Владимировна уонна биһигэ үөрөһүт таһаарыһа.

— Эмнэ кийитэргэ I — VIII диэри биһигэ үөрөһүт таһаарыһа.

— Кэргэнигэр, уолугар, ийэтэ, убайдарыгар, бырааттарыгар Чурапчытаах таһаарыһа.

— Потаповтар, Хадаартан Адамовтар, Бахсытан Слепцовтар.

— Балтыларыгар, Пудова Саргылана Петровна, сэлэһитэ Петенька, ийэтэ, убайдарыгар, бырааттарыгар Кардашевскайдар, Сивцевтар, Максимовтар, Дьааоновтар, Дедюкиннар.

— Кыһыгар Кардашевскай Гаврил Петровичка улуустаагы электрическай ситим коллектива.

— Таһаарыһтарыгар Пудова Саргылана Петровна биһигэ үөрөһүт таһаарыһа.

ЯКОВЛЕВ Михаил Иванович

өлбүтүн диринг күнүгүннэриг тиздэллэр:

— Эдэһитэ Анна Ивановна, бырааттарыгар Егор Иванович, кийинтэриг Екатерина Алексеевна Яковлевтарга Г. П. Башарин аатынан Сылга орто оскуолатын коллектива.

— Ийэтэ Марфа Михайловна, убайдарыгар эдэһитэ, бырааттарыгар, Анна уонна Александра Макаровтарга Евдоким, Николай Матвеевтар, кийинтэриг оҕолору, Анна, Александра Макаровтар.

— Убайыгар Яковлев Иван Ивановичка кытааһыт тутуу управлениетын коллектива.

— Бырааттарыгар Яковлев Егор Ивановичка Д. П. Коркин аатынан республиканскай орто спортнай интернат-оскуола коллектива.

— Күтүөттэриг Яковлев Иван Ивановичка Чурапчытаах Поповтар, Матвеевтар, Филатовтар, Мындааһыттан Поповтар дьаа кэргэнигэр.

Зарегистрирована Саха (Якутской) региональной инспекцией по защите свободы печати и массовой информации.

Чурапчыскай улусная типография Национальной издательско-полиграфической компании «Сахаполиграфиздат».

с. Чурапчы, ул. Карла Маркса, 26 «а». Подписано в печать 21. III. 17 ч. (гр. 18.00 м.).